

## ЕТНОМОВНІ ЗНАКИ-СИМВОЛИ: СПРОБА ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПИСУ

Стаття присвячена етносимвольним мовним одиницям та їхній здатності організовуватися в лексикографічні статті нетрадиційного типу. З цією метою здійснюємо спробу продемонструвати це на символній реконструкції первообразу *вода* як традиційного етнообразу української етнокультури та зоосимволу *вовк* з орієнтацією на лексикографічну статтю профільного типу.

Ключові слова: етносимвол, знак етнокультури, сакральний образ, лексикографічний опис (стаття *вода*, стаття *вовк*).

Рівень розвитку сьогоднішньої цивілізації, а отже, доступність широкому загалу загальнолюдських культурних надбань аж ніяк не применшують ролі і значення глибинних культурних шарів кожного народу. Навпаки, порозумітися можна, лише добре знаючи і поважаючи не тільки мову того чи іншого народу, а й ту чи ту етнокультуру, відбиту передусім у слові.

Занурюючись своїм корінням у міфологічний світ давнього народного світосприймання, мова зберегла для нас багато воістину неперевершених зразків етносимволіки слова й виразу. Як зазначав Гегель, «нерідко навіть дрібні ознаки якого-небудь слова виражають не суб'єктивну особливість, а, навпаки, коротко, з очевидністю, яка впадає в око, народ і культуру»<sup>1</sup>.

Анімістична віра предків сповідувала культ одухотворення природи, що й став основою первісного релігійного світогляду. Він поєднує три елементи: анімізм — оживлення, анімізм — одухотворення та антропоморфізм — олюдинення. Для давньої людини все довкола жило, як і сама вона, все народжувалося й помирало. Ознаки цього світогляду пережили тисячоліття. Їх виявляємо сьогодні в народних піснях, загадках, пареміях, поезії загалом та спостерігаємо в мові. Давні народні вірування сприймаємо не лише як вірування в давніх богів, а значно ширше — як природну господарську й духовну релігію, яка не зникла й з прийняттям християнства. Залишаючись двоєвірцем, народ розвиває свої давні світосприймання у зв'язку з розвитком власної культури, еволюції суспільних та господарських форм життя. Проте зостається непорушною визначальна основа давньої віри — природопоклонство. Усе, від чого залежала людина в своєму щоденному житті, залишалося об'єктом якщо не поклоніння, то пошанування — небесні світила, земля, природні стихії, а також основні світи — рослинний, тваринний, мінеральний. Сама ж вона, як і раніше, продовжує бути центральною фігурою цього макросвіту, принаймні вважає себе такою.

<sup>1</sup> Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук.— М., 1977.— Т. 3.— С. 370.

З огляду на це видається доцільним лексикографічний опис багатьох мовних одиниць, семантика яких має зазвичай глибинні етнокультурні нашарування. Етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основною підвалиною формування особливих концептуальних мовних продуктів — етнокультурних концептів, або знаків етнокультури, що можуть бути предметом усебічного лінгвістичного й енциклопедичного опису в статтях спеціального словника. Ідеться переважно про концепти, які стали константами української національної культури, що завжди живилася з невичерпних народних джерел. Мова є передусім свідченням духовної єдності етносу, єдності насамперед культурної, яку Ф. де Сосюр називає *етнізмом*<sup>2</sup>. Цитований уже вище Гегель зазначає, що відмінність між народами (расами) виражається «місцевими духами», які виявляються в зовнішньому способі життя, заняттях, формах тіла, але більшою мірою — у внутрішній тенденції і властивостях інтелектуального та морального характеру нації<sup>3</sup>. Отже, ідеться про духовну (етнічну) єдність нації, що ґрунтується передусім на етнокультурі. Глибина цієї єдності спирається на давні вірування в широкому, ще дохристиянському їх значенні. Наша мова просякнута відгомонами цих вірувань. Наприклад, говоримо антропоморфною формулою *дощ іде, а не падає*. У «Слові о полку Ігоревім» маємо: *Іти дождю стрілами*. Тут же читаємо про те, що річки каламутно течуть, співчуваючи горю русичів. У народних піснях *каламутна вода* — це символ суму («Тече вода та скаламучена. Яка в тої Парасочки хата засмучена!») або «Тече вода каламутна. Чого, дівко, така смутна?»). Ця символіка перейшла й у суспільні відносини, але вже як ознака хаосу, беззаконня (*У каламутній воді рибка ловиться*). Здавна вірять, що коли сниться каламутна вода — на сльози, а чиста — на щось добре. У народі ще кажуть: «Коли сниться чиста вода, то це значить — здоров'я (або радість, або добра новина)».

У піснях *вода чиста — дівка вірна, вода нечиста — дівка не вірна, вода каламутна — дівка баламутна*, пор.: «Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила? Чого ж і я така смутна? Чи не мати била?». Не випадково чисту воду називають іще живою, правдивою. Насамперед це джерельна вода, за віруваннями, особливо цілюща. Вірили, хто нап'ється правдивої живої води з трьох чи семи криниць, той набуде великої сили, а недужий зцілиться. Таку воду не лише пили, а й купалися в ній, окроплювалися нею. На відміну від живої (живильної, живущої) води, яку називають також цілющою (зцілющою) і яка додає сили, є ще безсила (отже мертва) вода, яка силу забирає. У фантастичних казках герої набувають нелюдської сили, коли їх окроплюють живою, або зцілющою (цілющою), водою, а мертві оживають. Саме чиста вода асоціюється зі свяченою, тобто такою, над якою було здійснено обряд освячення. У цьому сенсі ознаки «чистий» і «святий» стають синонімічними. З одного боку, вимальовуються «позитивні» сакралізовані характеристики води (*чиста, правдива, жива, живильна, живуща, цілюща, зцілюща, свята*), а з другого, — «негативні» (*каламутна, безсила, мертва*). До першого ряду можна додати ще ознаку «йорданська», тобто освячена на Йордань, або Водохреще. Таку воду вважали звідною, як і взагалі джерельну воду. Тому вмиватися молодій парі водою з одного джерела означає побратися. Співають: «Єсть у мене криниця коло перелазу, То вмиємось, милесенький, обоє разом». Ця прикмета сягає старовинного весільного обряду — брати шлюб біля води. Звідси традиційна символіка водної стихії — парування, запліднення, роз-

<sup>2</sup> Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. — К., 1998. — С. 280.

<sup>3</sup> Гегель Г. В. Ф. Знач. праця. — С. 370.

множення. Сакралізовані ознаки води цим не вичерпуються. Позитивний ряд можна продовжити образом «зоряної води», такої, яку залишали на ніч під зоряним небом, вірячи, що вона набиралася таким чином від зірок лікувальних властивостей, особливо проти зурочення. Небезпечною вважалася «бистра вода», тому *пуститися на бистру воду* означає «взятися за якусь непевну, ризиковану справу». Неоднозначною в народній свідомості є «глибока вода». З одного боку, вона символізує розум, коли кажуть: *Глибока вода тихо плине*, маючи на увазі розумного, статечного чоловіка, який усе робить ґрунтовно, не кидаючи слів на вітер. Від розумної людини завжди дістають корисну пораду, тому й кажуть: *З глибокої криниці студена вода*. Водночас *глибока вода* — це й символ небезпеки, бо *глибока вода* — *видима смерть*. Не випадково традиційно застерігають: *Не пхайся на глибоке* (тобто «не берись за ризиковані справи», зокрема в грошових операціях). Небезпечною і підступною може бути «тиха вода», тому кажуть: *Тиха вода береги ломить* (про тиху, непомітну людину, здатну, однак, накоїти багато лиха).

У народній свідомості стихія первообразу води обростає сакральними змістами, що передаються насамперед традиційними сакральними епітетами. Те саме спостерігаємо й на прикладах численних фольклорних образів, пор. хоч би персоніфіковане звертання в народному заклитті — *водичко, найстарша царичко*. Можливо, воно нав'язне біблійним першопочатком цієї стихії (див. у колядці: «Що ж нам було з світа початку? Не було нічого — одна водонька»). А може, коріння сакральності сягає значно глибше, і *найстарша царичка* — це дохристиянська Цариця Води (вона ж Водяниця, вона ж Мокоша) — богиня води, дощу, мати русалок, посередниця між небом і землею, сонцева сестра.

Реконструючи народні пісні, почерпуємо багато прикладів сакралізованої символіки, пов'язаної з водою. Дії *брати*, *пити* (воду), *ходити* (по воду) символізують єднання, кохання: «Всюди гори, всюди гори, Нігде води пити, Пішли хлопці за границю, Нікого любити» або ще: «Коли мене покидаєш, покинь воду пити». В іншій пісні козак дівчині мовить: «Не буду я воду пити, бо вода нечиста, бо у воду нападає кленового листя». Так він відмовляється любити дівчину, підозрюючи її у зраді, а та йому відповідає: «Ай бо то не кленина, зозулине пір'я, прийди, прийди, мій миленький, на моє подвір'я». Дівчина дає зрозуміти, що провина невелика і не може бути перешкодою коханню. Водночас дія *розливати* (воду) символізує розлуку, тому співають: «Ой, пий, мамо, тую воду, що я наносила, Люби, мамо, того зятя, що я полюбила. — Ой, не буду води пити, Буду розливати: Нелюбого зятя маю, Буду розлучати». А дія *проливати* (воду) виростає в народнопоетичний образ ненависті, що підтверджує пісенний діалог: «Буду, синку, воду брати, буду проливати, бо лихого зятя маю, буду проклинати». А зять відповідає: «— Не проливай, мамко, воду, треба людям пити, а доню ти не проклинай, буду з нею жити». Або ще: «Пливе човен, води повен (тобто повен любові. — В. Ж.), да коли б не пролився (коли б любов не перейшла в ненависть. — В. Ж.)».

Сакральні образи щастя-долі, доброго здоров'я закладено також в обрядодіях, пов'язаних із водою. Одним з таких є обряд *обливання водою* як насилання молодим щасливого подружнього життя, а всьому живому (людям, рослинам, худобі) — доброго здоров'я й успішного розвитку. Сакральність, закладена в народних віруваннях та обрядах, породжує сакральні змісти мовних одиниць, що ґрунтуються на їхній сакральній внутрішній формі. Особливо це стосується етнофразеології (пор. на противагу святій воді сталу сполуку *ґрішна вода* — «горілка»).

Як відомо, у старі часи на воді чинили Божий суд, зокрема в неї кидали підозрюваних у чарівництві чаклунів, відьом: невинний потоне, а винний — ні, бо вірили, що нечистого вода не приймає. Із цим пов'язані стали вислови *вивести на чисту (святу) воду* — «викрити чию-небудь непорядність, підступність, нечесність» або *вливати на чисту воду* — «ставати відомим». Старовинний обряд обливання (звичайно холодною водою), про який ішлося вище, породив численні компаративи із сакралізованою внутрішньою формою «приголомшений від несподіванки»: *як (мов, наче) холодною водою облитий (облити, обдати), мов облитий зимною водою, як линули (хто линув) холодною водою (водою з льодом)* та ін. Від давнього вірування, що свячена вода відганяє нечисту силу, постав вираз *боїться, як чорт свяченої води*, тобто «дуже боїться хто-небудь когось або чогось». Оскільки здавна шанують воду як святу, у неї гріх плювати. Тому застерігають: *Не плюй у криницю, бо ще будеш пити водицю*, маючи на увазі «не поспішай поривати з людьми, бо доведеться жити з ними».

Сакралізація реалії спричиняє її символізацію, пор.: *вода — плін — рух — час* (від давнього вірування у вічний плін річкової або джерельної води між двома світами — земним і потойбічним) — звідси вирази *багато (чимало) води сплило (уплило, утекло)*, тобто «минуло багато часу», *пити (збігти) за водою*, тобто «минути без вороття — про час». Об'єктом релігійного пошанування було все сильніше від людини в довкільній природі, від чого вона залежала. До таких реалій належала і вода, оскільки з нею тісно пов'язане життя людини від народження до смерті, практично все земне природне життя. Вода може дати багато чого людині, тому бажають: *Будь здоровий, як вода!* або *Щоб росло — як з води йшло!* Вода може й забрати все, навіть життя; *пити у воду (за водою)* — «зникнути безслідно» або *взяла вода* — «хтось утонув». І в першому й у другому випадках спостерігаємо відгомін первісної віри людини в конкретні предмети (у наших прикладах — реалію води). Лише пізніше розвинулася віра в саму ідею цих предметів<sup>4</sup>, у їхній дух.

Одухотворення природних реалій, неминуче відбиваючись на функціонуванні мовних одиниць, залишає в них глибинні культурні нашарування, які більшою чи меншою мірою можна реконструювати. Метою таких реконструкцій є пошуки етнокультурного етимона. Наприклад, значення «розлив води, повінь, великий потік» лексеми *дунай* сягає авестійської, давньоіндійської, осетинської мов, де вона позначає річку. Не випадково корінь цієї лексеми спільний для кількох сучасних назв річок — *Дон, Донець, Дунай, Дніпро, Дністер*. У «Слові о полку Ігоревім» *дунай* — це або річка, або водойма взагалі: «На дунаї Ярославнин голос слишиться»; «Дівиці поють також на дунаї». Те саме спостерігаємо й у народних піснях: «Ой, за горами вода дунаями, Ой, там козаченько коня напуває». *Дунай* у народній уяві — уособлення не лише річки, а й моря: «Як піду я по Дунаю, Гукну — крикну не помалу, — Озветься моя доля По тім боці синього моря», а також криниці: «Було мене утопити, де дунай-криниця».

Водопоклоніння спричиняло сакральні дії на берегах водойм або й на самій воді, і це породжувало різноманітні уособлення та персоніфікації. Щодо наведеної вище лексеми, то, судячи з веснянок, *Дунай*, можливо, уявлявся й міфологічною істотою, уособленням річки, потоку. Мати застерігає дочку: «Не становись край Дунаю! Дунай зведе з ума: за рученьку іздавне, золот перстень іздійме». Тут, очевидно, йдеться про звабну силу персоніфікованого божества. Цікаво,

<sup>4</sup> Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу.— К., 1992.— С. 18.

що, застерігаючи, мати звертається до дочки: «Донько моя, Роженько!» (а в іншому варіанті вона називає її «Рожівною»). Це дає підставу припустити, що ім'я *Рож* мала, можливо, певна міфологічна істота, пов'язана з міфологічним Дунаєм. Міфологізоване ім'я квітки підтверджує і веснянка: «Усі дівочки в танку, тільки Рожі немає». Щодо звабливої сили божества зазначимо, що в деяких народних піснях чесання дівчиною волосся (тобто коси як символу дівочої долі) також пов'язується з уособленим Дунаєм: «Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше». Можливо, Дунай, символізуючи звабника, віщує нещасливу дівочу долю.

З огляду на викладене вище і повертаючись до проблем лексикографічного опису етнокультурних концептів, зазначимо, що синтез лінгвістики (ширше — філології) через тісне співвідношення лінгвоментальних одиниць із «сукупністю контекстів норм культури»<sup>5</sup> можливий лише в словниковій етнолінгвістичній орієнтації, який би органічно поєднав риси словників різного типу — енциклопедичних, історичних, глумачних, етимологічних. Такий словник може подавати парадигми символів, указуючи на їхню мовну форму, значення, функціонування, на регулярну сполучуваність, обов'язковість / факультативність у певному обряді, а з огляду на композицію останнього — також і на окремі етносимвольні формульні елементи «обрядового» словотвору й синтаксису. Навіть світ життя звичних слів чи висловів у такому словнику може бути відбитий через баланс самоствердження чи, навпаки, стримування вияву етноособистості (етносу) в мовних діях, через логіку мовного спілкування етноспільноти, через віддзеркалення її світобачення в тій чи тій мовній одиниці. Принаймні досі, наприклад у загальномовних словниках, паремії використовують як ілюстративний матеріал на підтвердження значення слова (часто прямого), хоч могли б бути об'єктом окремого лексикографічного розгляду як усталені символізовані лінгвоментальні реченнєві одиниці закритого типу. Спроби їх ідеографічного опрацювання — лише перший крок у цьому напрямку. Так чи інакше, ніхто не наважиться ототожнювати мову з її словником, проте, як справедливо зауважував Е. Сепір, повний словник мови можна розглядати як комплексний інвентар усіх ідей, інтересів і занять, що привертають увагу суспільства<sup>6</sup>. До цього залишається тільки додати, що особливого значення набуває така лінгвоментальна комплексність, коли йдеться про етноспільноту, яка самостверджується.

Зведений лексикографічний опис національно забарвлених мовних одиниць стає довідником етнолінгвістичного типу, що подає за абетковим принципом лексику, яка в народній мові має етноісторичний, етнофілософський, етнопедагогічний, етнопсихологічний, міфологічний, релігійний та інший національний змістовий підтекст. Її буде витлумачено і прокоментовано, проілюстровано прислів'ями, приказками, характерними цитатами з класичної художньої літератури, фольклорних джерел тощо. За потреби будуть подані словотвірні гнізда (переважно зменшено-пестливі утворення), етимології, в ілюстративній частині — фразеологізми, усталені номінативні та деякі інші сполучення із заголовною одиницею. До цього словника потраплять також деякі власні назви, насамперед історичні, релігійні, міфологічні, антропонімні та географічні найменування, з якими переплетені історична доля і світогляд українського на-

<sup>5</sup> *Найда Е. А.* Анализ значения и составление словарей : Пер. с англ. Т. Н. Сергеевой // Новое в лингвистике / Сост. В. А. Звегинцев. — М., 1962. — Вып. 2. — С. 45–72.

<sup>6</sup> *Сепир Э.* Избранные труды по языкознанию и культурологии : Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. А. Е. Кибряка. — М., 1993. — 656 с.

роду. Оскільки реєстрові одиниці мають у мові не лише суто лінгвістичний, а й концептуальний характер, це визначає словник не тільки як довідник власне мовних одиниць, а й як опис етнокультурних концептів, основне завдання якого — реконструювати мовними засобами і через мову константи української народної культури <sup>7</sup>.

Як зразок нижче подаємо словникову статтю **водá**, що може бути певною мірою орієнтиром для лексикографічної праці лінгвокультурологічного типу.

**Водá** (зменшено-пестливі — *водиця, водичка, водиченька, водонька*) — прозора, безбарвна рідина, що є найпростішою хімічною сполукою водню з киснем; опоетизована в народній творчості, оскільки з нею тісно пов'язане життя людини від народження до смерті, взагалі все земне природне життя; у Галичині кажуть: «Вода — наша мама» на означення того, що вона — джерело всього органічного життя; традиційні епітети, якими характеризується вода з різних боків: *безкрая, висока, низька, неглибока, скаламучена, збовтана, темна, чорна, похмура, тиха, прибутна, убутна, бурхлива, збурунена, розгуляна, піниста, плоскітлива, прудка, глибока*; вважалося, що вода була від початку світу (пор.: у колядці — «Що ж нам було з світа початку? Не було нічого — одна водонька», або в заклятті — «водичко, найстарша сестричко», або віра в те, що посеред землі, десь в Єрусалимі, розташований *пуп (центр) землі*, звідки випливають усі річки та моря і повертаються туди); її здавна шанують як святу — у воду не можна пловати; воді поклонялися; річкам, ставкам, озерам тощо приносили жертви (у візантійського письменника VI ст. Прокопія читаємо про наших предків: «Шанують вони річку, німф і деякі інші божества, жертвують їм усім і з цих жертв ворожать» <sup>8</sup>); ворожіння з водою збереглося до нашого часу, коли під Введення беруть воду в місці, де сходяться три річки, і проливають її через полум'я в підставлену миску; освячена таким способом вода особливо цілюща від хвороб та вроків; воду освячували ще до прийняття християнства, бо здавна вірили в її очищувальну силу; *обливання водою* — магічний обряд насилання щастя-долі; водою обливалися на свята (тому другий день Великодніх свят зветься в народі *Обливаний понеділок*); в обряді пологів проливання води символізує розкриття джерел; у воді купаються з ритуальною метою на Купала; купаються в річці також на Водохреще (Йордань) — йорданська вода особливо корисна для здоров'я; народна уява свідчить: «Коли сниться чиста вода, то це значить — здоров'я (або радість, або добра новина)»; узагалі вода як така символізує передусім здоров'я; благословляючи молоду, батько виголошує формулу: «Будь здорова, як вода, будь весела, як весна, будь багата, як осінь, будь родюча, як земля»; подібне бажала й повітуха: «Посилай же, Боже, матері здоров'я, а новорожденому, щоб був багатий, як земля, а дужий, як вода»; символ парування, запліднення, розмноження — у давні часи шлюб би бралися біля води; звертає на себе увагу паралелізм народнопоетичних мотивів залицяння, як *напування водою*, як перевіз через річку, рятування з води дівчини, що потопас, або якихось її уборів (вінка, коштовностей), з обрядом умикання нареченої біля води, спільним умиванням під час зав'язування подружжя, купанням, обливанням водою (*брести через воду* — віддаватися, *перенести дівчину через воду* — посватати, *зловити вінець дівчини* — оженилися, *переплести* — одружитися, *утопитися* — не одружитися); уся ця символіка ґрунтується на ритуальних актах, які колись трактували як форми парування; кладка через річку — щасливе місце для закоханої пари (пор. приповідку «Стою на кладці, а мила на гадці»); умитися обом молодим водою з одного джерела означає побратися («Єсть у мене криниця коло перелазу, то вмиемося, милесенький, обое разом»); *йорданська вода* звідна — як умийтесь, то й поберуться; коли молода входить до нового двору, її кроплять водою; вода має віщу силу — дівчата дивляться у воду й бачать свого судженого; на Купала дівчата пускають вінки у воду, вірячи, що куди вінок попливе, там і суджений, не попливе — не вийде заміж, потоне — дівчина того року помре; на воді, як і на вогні, чинили в старі часи Божий суд (наприклад, у воду кидали підозрюваних у відьомстві: невинна потоне, а винна — ні, бо *чиста вода* не приймає нечистого; звідси походять народні афоризми «правда у воді не тоне, на огні не горить» або «вивести когось на чисту воду»); вода в уявленні народу асоціювалася, як бачимо, з чистотою (пор. ще: «гляну в чисту воду да на свою вроду»); в неї не годилося пловати («Не плой в колодязь — до-

<sup>7</sup> Див.: Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник.— К., 2006.— 703 с.

<sup>8</sup> Січинський В. Чужинці про Україну.— Л., 1991.— С. 8.

ведеться води напитися»); на віруванні щодо проби на чистій воді, з одного боку, постало прокляття «вода б його не протонула!», тобто «щоб його, як великого злочинця, і вода не прийняла», а з другого, — «на чистій не жаль і тонути», тобто «за чисту гарну справу можна і голову покласти, бо честь зостанеться»; вода як символ моральної чистоти протиставляється болоту — «не сміється вода з болота, лише болото з води»; різновидом чистої води є вода *про-мита*, кажуть: «Нема й промітої води кому-небудь», тобто когось постійно переслідують; вода символізує рух (звідси фразеологізми: *багато (чимало) води утекло*, тобто «минуло багато часу»; *піти (збігти) за водою*, тобто «минути без вороття (про час) або зникнути, пропасти», наприклад: «Та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодою» (народнопісенний образ нещасливої долі); *як вода змила*, тобто «хтось зник швидко й безслідно»), небезпеку, особливо *бистра вода* («Не лізь у воду, не знаючи броду», пор. ще фразеологізм: *пустився на бистру воду*, тобто «взявся за якусь непевну, ризиковану справу»; пор. ще в народній пісні: «Ой, ти, вербо кудрявая, хто тобі кудрі повив. — Повила мене суха лоза, бистра вода, що хвилю б'є. Кажуть люди — мій муж не п'є: як світає — до корчми йде» — тут «бистра вода» — ризикована справа, на яку пішла дівчина (у пісні — верба), віддавшись за п'яницю; на противагу бистрій воді в пісенній творчості широко використовують образ *тихої води*, що символізує приховане наростання розладу між молодою парою — дівчина любить іншого («Гиля, гиля, сірі гуси, на тихую воду» — вода стане каламутною, ознака ворожнечі); кличе козак дівчиноньку к собі на розмову: «— Порадь мені, дівчинонько, як рідная мати, а чи мені женитися, а чи тебе ждати? — Ой, я тебе, козаченьку, і раджу й не раджу, я з тобою вечір стою, на іншого важу»; розлад стається не без втручання лихих сил («Тиха вода, тиха вода береги зриває, лихая година пари розлучає»); ту саму символіку може мати *бистра вода* («Ой, плили качата бистрою водою, немає, дівчино, правдоньки з тобою»); тиха вода символізує також спокійну людину, яка іноді вибухає гнівом проти обмежень, бунтує («Тиха вода бережечки зносить» або «Тиха вода береги лупає, а бистра йде та й перейде» — спокійна, але завзята людина, розсердившись, накоїть більше лиха, ніж бистра, запальна, що швидко вибухає, але й швидко відходить, пор.: «Тиха вода греблі рве» або «Тиха вода береги ломить, а бистра тамує» — про ніби спокійну, але насправді пристрасну, завзяту людину); водночас тиха вода загалом символізує спокійну вдачу, вдумливість і чутливість («Тихий, як глибока вода»); про зосереджену мовчазну людину говорять: «О, то тиха вода»; тісні контакти людини з водою, спостереження за її особливостями породили в народній творчості розмаїту символіку води: завзятість («Яка вода м'яка, а камінь згложе»), час («Час, як вода, сам наперед іде», «Іде, як вода по каменю» — про час, людський вік, що спливає без вороття, «Ще багато води уплине, доки те буде», «Вчорашньої води не доженеш» — не повернеш минулого), залицання, кохання (у піснях вода чиста — дівка мила, вірна, вода нечиста — дівка невірна, вода каламутна — дівка баламутна, пор.: «Межи двома берегами вода каламутна, межи двома озерами рибка баламутна. — Пане-брате, пане-брате, будемо ся бити, бо білявка кого схоче, то буде любити» або: «Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила? Чого ж і я така смутна? Чи не мати била?»); *каламутна вода* — символ смутку, якоїсь неприємності («Каламутна вода сниться, то якась напасть, обмова»; пор. у пісні: «Купалась мене, моя мамко, в каламутній воді, не дала мені, моя мамко, ні щастя, ні долі»; *пити воду, ходити по воду* — символи кохання (пор.: в обов'язок дівчини в родині входило ходити по воду до криниці); *переправа качки й селезня через воду* — символ з'єднання закоханих; у народній пісні вода, що гасить спрагу, порівнюється з дівчиною, що може задовольнити жагу кохання: «Ой дівчино, дівчинонько, така-сь мі миленька, як у літі на нивоньці вода студененька, як у літі на нивоньці води ся пити, так з тобою постояти та й поговорити». [Ілюстрації:] «Тихо-тихо Дунай воду несе» (А. Метлінський), «Щоб росло — як з води йшло» (В. Милорадович) — побажання дитині доброго здоров'я, *Будь здоровий, як вода!* (побажання з давньою вірою у велику оздоровчу силу води), «Іди, доле, за водою, а я піду за тобою» (пісня), *І за холодну воду не візьметься* (прислів'я — нічого не робить); пор. ще фразеологізми: *взяла вода (кого)* — хто-небудь утопився; *вода не освятиться (без кого)* — іронічно — щось не обійдеться без кого-небудь; *грішна вода* — жартівливо — горілка; *десята (сьома) вода на киселі* — дуже далека рідня.

Вода в народній уяві має ще такі характеристики: 1) *жива вода* — джерельна вода, особливо цілюща; хто нап'ється правдивої живої води з трьох чи семи криниць, той набуває великої сили, а недужий зцілюється; таку воду пили, купалися в ній, окроплювалися нею; 2) *жива (живильна, живу́ща) / мертва вода, цілюща (цілібща) / безсила вода* — фольклорні образи води, яка додає сили або забирає їх; у казках герої набувають нелюдської сили, коли їх окроп-

люють живучою або цілощою (зцілющою) водою, а мертві оживають; добути такої води важко, бо її охороняє лютий змії. [Ілюстрації:] «Набрала води зцілющої, попорськала, — так лежить так, як чоловік, тільки неживий. Набрала вона живучої води, дала йому в рот, — він і ожив» (казка), «Побризкала брата цілощою водою, і голова приросла до пий» (казка), «Ледви, ледви опівночі серцем позираю і немощну мою думу за світ посилаю — зцілющої й живучої води пошукати» (Т. Шевченко); 3) *теплі води див. вірій*; 4) *йорданська вода див. Йордань* 1; 5) *свячена вода* — вода, над якою було здійснено дохристиянський або християнський обряд освячення; святою вважається також «непечата» вода, тобто не занецижена якимсь дотиком; це джерельна вода, взята з криниці, річки до сходу сонця; черпали її із заходу на схід; використовували в замовляннях; цілющі властивості приписували їй зібраний на Купала до схід сонця росі; свяченої води боїться нечиста сила, пор. вислів: *Боїться, як чорт свяченої води*; віра в силу свяченої води породила приповідку: *Йдуть, як по свячену воду*, тобто «усі без винятку»; особливо ваги надають воді, освяченій на Водохреще (вона називається богоявленською або йорданською; її вживають проти всяких хвороб, кроплять нею господу і худобу; йорданською водою вмиваються дівчата — «на красу»); особливу цілощу силу має також стрітенська, благовіщенська, купальська вода; лікувальні властивості має також дощова та *правдива* вода, а також *наговірна*, над якою проказувалися замовляння; свята вода — символ правди, бо в ній хрестили Апостола Правди — Ісуса Христа; тому зрозуміло є іронія в таких пісенних рядках: «Стільки в решеті водиці, скільки в милої правдиці»; 6) *воду пити (брати) = по воду ходити* — в українських народних піснях — символ єднання, задоволення спраги кохання: «Коли мене покидаєш, покинь воду пити»; «Ой, викопав я криниченьку, та не пити води, ой, полубив же я дівчиноньку, та не мати жони»; в іншій пісні козак дівчині каже: «Не буду я води пити, бо вода нечиста, бо у воду нападає кленового листя»; козак тут відмовляється любити дівчину, підозрюючи її в зраді, а та йому відповідає: «Ай бо то не кленина, зозулине пір'я, прийди, прийди, мій миленький, на моє подвір'я»; тобто дівчина дає зрозуміти, що провиня невелика і не може бути перешкодою коханню; *напитися води* — поширений у народних піснях символ задоволення любовної спраги (в широкому розумінні — любові): «Ой, вітвори, мати, хату, хай води нап'юся, чи хорошу доню маєш, нехай подивлюся», «Ой, дай мені, моя мила, водиці напити, та чей те я перестану за тобою тужити»; «Звідси гора, звідти друга, нігде води напитися: задумав я женитися, задумав я жінку мати, беруть мене у солдати»; з темою солдатчини ця символіка особливо пов'язана, бо тривала відсутність хлопців заважає подружньому щастю: «Всюди гори, всюди гори, нігде води пити, пішли хлопці за гряницю — нікого любити»; про батьківську тугу за синами-солдатами: «Глибокі колодязі, нігде води напитися, нема наших синів із нами — ні на кого подивитися»; відповідно горюють і сини-солдати: «Кажуть, мені річку брести широкою та глибокою. А та річка невеличка — мені з неї не напитися, горе ж мені на чужині — ні до кого прихилитися»; *воду розливати* — символ розлуки: «Ой, пий, мамо, тую воду, що я наносила, люби, мати, того зятя, що я полубила. — Ой, не буду води пити, буду розливати: нелюбого зятя маю, буду розлучати»; з *воддю пити* — шезнути, пропасти, отже, щось не збулося; також символіка нещасливої долі («Не дав мені Господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою»); 7) *глибока вода* — символ розуму, коли кажуть: «Глибока вода тихо плине» (про розумного статечного чоловіка, що все робить ґрунтовно, не кидаючи слів на вітер), «З глибокої криниці студена вода» (від розумної людини завжди корисна порада); водночас символ небезпеки, бо «глибока вода — видима смерть»; застерігають: «Не пхайся на глибоке» (тобто не берися за ризиковані справи, наприклад у торговельних операціях); «Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі» (М. Номис); 8) *зоряна вода* — вода, що залишилася на ніч під зоряним небом; у народі вірили, що така вода набирала від зірок лікувальних властивостей; тому воду (що простояла всю ніч під зорями в дійниці) треба давати корові, якій пороблено або яка дає мало молока; 9) *каламутна вода* — у народних піснях — символ суму: «Тече вода з-під города та скаламучена. Яка в тої Парасочки хата засмучена!»; «Тече вода каламутна. Чого, дівко, така смутна?»; у деяких пісенних творах є символом ворожнечі, сварливості: «Гей, сірі гуси воду сколотили, вражі люди дівчину відбили»; «Два голуби воду брали (тобто любилися), а два колотили (намагалися розлучити). Бодай тоті повмирали, що нас розлучили»; у суспільному житті — символ хаосу, беззаконня («У каламутній воді рибка ловиться»); коли сниться каламутна вода — на сльози; *див. ще вода* 1; 10) *обливання воддю* — магичний обряд насилання щастя-долі; в Галичині обливали молодих перед від'їздом до вінця; на Юр'їв день обливали пастуха, щоб його худоба була здоровою; відомими є й великодні обливання (пор. *Великодній тиждень*) з побажання-



ми щастя і здоров'я; служить також засобом примітивної магії, пов'язаної, зокрема, потребою викликати дощ; 11) *розлив води* — загалом символ горя; розлив затоплює землю, звідки повинь теж символізує горе, журбу: «Уже лужечки-бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла»; в іншій пісні застереження: «Розливайтесь, береги; не втішайтеся, вороги», тобто не радійте, незважаючи на мою журбу; лути, занесені мулом, зіпсовані розливом, — нещасливий пллоб: «Не жаль мені за лугами, що пішли з водою, ай жаль мені на попонька, що звінчав з тобою» (не жаль мені замулених лугів, а жаль на попа, який вінчав); О. О. Потебня *розлив* пояснює ще і як перешкоду побаченню: «Рад же б я, милая моя, та до тебе прилинути: заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути, ой, прелину, прелину я Дунайську ріку; люблю тебе, серденько, не покину довіку»; вода також виступає символом туги, журби, горя (за О. О. Потебнею); *розлив* ужито в «Слові о полку Ігоревім»: «Тоска розліяся по Руської землі; печаль ширию тече средь земли Руської»; коли навесні річки повертаються в береги, то убиває й печалі на світі, бо весна є світло й радість; 12) *проливати воду* — народнопоетичний образ незлагоди, навіть ненависті, як у пісні: «Буду, синку, воду брати, буду проливати, бо лютого зятя маю, буду проклинай, буду з нею жити» або ще: «Пливе човен, води повен (повен любові. — В. Ж.), да коли б не пролився (коли б любов не перейшла в ненависть. — В. Ж.)»; 13) *кроплення воддю* — магичний обряд поливання дрібними водяними краплями, бризками; кроплення здійснюється зазвичай свяченою водою, з одного боку, з побажанням щастя, добробуту, а з другого, — з обереговою метою, щоб відвернути нечисту силу; це здійснює, зокрема, баба-повитуха; бризкаючи породіллі воду на голову, вона примовляє: «Обмиваю тебе від усякої дряховиці, полижної лиховиці... Всю біду, чари і бісниці вигоню геть з хати за двері... Тьфу, хай усе ісчезає, пропадає геть далеко в безвісті страшні»; кропили молодих перед відходом весільного поїзду до церкви; свашки співали: «Водиці, матінко, водиці, бо нас кропити годиться правую рученькою, доброю доленькою»; кроплення часто супроводжується обсіпанням (хмелем, зерном і т. ін.); це скріплює побажання щастя; співали: «Вийди, матінко, вийди з яровою пшениченькою, свяченою водичкою, покропи діточки»; мати кропила зіллям, умоченим у воду, а господиня весілля обсіпала збіжжям; у деяких місцевостях відоме ще йорданське кроплення.

Іншим прикладом лексикографічного опису етносимвольних мовних одиниць може слугувати словникова стаття **вовк**, зорієнтована на лінгвокультурний словник профільного типу<sup>9</sup>:

**Вовк** — 1) хижак родини собачих, звичайно сірої масті (загальномовна характеристика); (canis lupus) хижий звір родини собачих: довжина тіла; маса; поширення (водиться в Україні в різних місцевостях); шкідник (енциклопедична характеристика); у переносному значенні — про підступну, злу, хижку, жорстоку людину: «Де не взялись вовки, з'їли того коня» (казка); «Коли це з темного лісу, з великого бору вибігає сірий вовк» (казка); *Хто вродився вовком, тому бараном не бути* (прислів'я); пор. також фразеологізми: *вовк в овечій шкурі* — про лукаву або підступну людину; *вовк кишкі догризає* — хто-небудь дуже хоче їсти; [i] *вовк не пролізе* — надзвичайно густий; *морський (старий, смалений) вовк* — про досвідченого чоловіка (прислів'я: *Вовк старий не лізе до ями; Спіймав смаленого вовка*); *стріляний вовк* — про бувалу людину; *хоч вовк траву їж* (прислів'я: *А по мені хоч вовк траву їж* — абсолютно байдуже); *як вовк у зорях (розбиратися, розуміти, кумекати)* — зовсім не розбиратися і т. ін.; *як загнанний вовк* — перелякано, неспокійно, озирючись на всі боки; *впіймати вовка за вухо* — виявити сміливість, кмітливість, спритність; зуміти добре використати що-небудь для себе; *з їсти вовка* — набути великого досвіду в чому-небудь; *не бачити смаленого вовка* — не бути досвідченим, не знати труднощів, випробувань у житті; *очей у вовка позичати* — про втрату почуття сорому, власної гідності; *бодай (хай) вовки тебе з'їли* — для вираження обурення, незадоволення (перев. худобою); *і вовки ситі, і кози цілі* (прислів'я: *Аби вовк ситий і баран цілий; Вовк ситий і віця [коза] ціла*) — ніхто не зазнав шкоди, збитків; *як (мов, ніби) [голодні] вовки на віцю (кинулися)* — дуже жадібно; *хоч вовків гони* — дуже холодно; *дивитися вовком* — бути неприязним, ворожим до кого-небудь; *завити вовком* — про стан тяжкого страждання, від-

<sup>9</sup> Бартминский Е., Небжеговска С. Когнитивное определение, профилирование понятий и субъективная интерпретация мира // Когнитивная лингвистика конца XX века : Материалы междунар. науч. конф. в 3 ч. (Минск, 7–9 октября 1997 г.). — Минск, 1997. — Ч. 1. — С. 4–8.

чаю; *пахне смаленим вовком* — про загрозу небезпеки, неприємності, сварки, бійки, біди, загибелі для кого-небудь; *хоч вовком вий* — для вираження безвихідного, скрутного становища, великого відчаю, досади в разі неможливості що-небудь змінити. Традиційні епітети — *голодний, ситий, лихий, страшний, недобрий, старий, смалений, сердитий, сірий*. [Ілюстрації:] *Вовк старий не лізе до ями; Не такий вовк страшний, як його малоють; Нюхом вовк ситий не буде; Сердитий вовк лапу собі відгризе, а в руки не дасться; Що сіре, те й вовк*; ознакові характеристики: *вовчий* (у знач. «лихий, недобрий, зловісний, підступно потайний»): *вовча думка, вовче око, вовче серце, вовчі стежки, вовче гніздо, вовче м'ясо (м'ясиво), вовчі сльози, вовча натура, вовча шкура, по-вовчому вити*; *вовчий* (у знач. «ненаситний, ненажерливий, жадібний»): *вовча паща, вовче горло, вовчий зуб, вовчий рот; вовкуватий, вовчкуватий* (у знач. «похмурий, відлюдний»): *вовкуватий погляд, вовчкуватий молодик*;

2) середня частина кавуна без зернят (діалектне);

3) кличка темно-сірого та понурого вола (діалектне);

4) різновид багаторічної трав'янистої рослини родини бобових; *вовчуг* (загальномовна характеристика); (опис *spinosa*) багаторічна трав'яниста рослина родини бобових; розмір і форма стебла; листки чергові; форма листків; квітки двостатеві; форма квіток; плід — біб; цвіте у червні-серпні; рельєфне поширення (енциклопедична характеристика);

5) різновид народної дитячої гри; також елемент цієї гри: *загнати сухого вовка* (кілька хлопчиків накидаються на одного і пригинають ноги до землі).

Далі йдуть численні характеристики похідних утворень від заголовної лексики.

Зменшено-пестливі назви — *вовченько, вовчок, вовчик*: «По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козаченькові вовченьки завили» (пісня); «Ой на горі вовчики трублять, чогось мене хлопці не люблять» (пісня).

Дитяча й пестлива назва *вова*; також на означення чогось страшного: *Щоб вовка придобрити, то краще звати його вова*.

Збільшені назви (перев. зневажливо) — *вовкулака, вовцюга, вовцюган, вовчійсько, вовчийце, вовєга, вовчуган*: «Регочуться, шлигають і кричать [ягнята], Начебто бояться вовкулаки» (Л. Глібов).

Самиця вовка: *вовчийця, вовчиха*.

Маля вовка — *вовча, вовченя*, зменш.-пестл. — *вовченятко*: *І вовк свої вовченята любить* (прислів'я).

Молодий вовк: *вовчук*.

Вовча яма: *вовківня, вовковина*.

Кожух із вовчого хутра: *вовкі, вовчурá*.

Людина, силою чар перетворена на вовка або схожа на нього: *вовкулак, вовкулака, вовчурá*.

Фольклорні назви тварини — *вовчик-братик (-братик), вовчок, Вовчище-Помелище, Вовк-Панібрат, вовцюган, пан Козлівський*: «Та я вовчик-братіку»; «Аж і Вовк-Панібрат біжить»; «Тікайте, бо йде Вовчище-Помелище!» (з казок).

Нарешті, подасмо власне профільні ознаки заголовної лексики.

Місце проживання:

— вовк — ліс: *Нема лісу без вовка, а села без лихого чоловіка; Вовка все в ліс тягне; Страшний вовк, та в ліс дивиться* (прислів'я);

— вовк — вовче гніздо: *Туди сі вовк пхає, де гніздо має* (прислів'я);

— вовк — луг: *Вовка в плуг, а він глядить у луг* (прислів'я);

— вовк — кущ: «Почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан ристься у хамло, а зайчик лізе в кущ» (казка);

— вовк — людське поселення: *Не спитьсь вовку під селом* (прислів'я);

— вовк — пасовище (кошара, стайня): *Туди вовка не тягне, де нічого не пахне; Повадився вовк у кошару ходити, то й у хаті буде* (прислів'я);

Зовнішній вигляд (масть): *Що сіре, те й вовк; Не за те вовка б'ють, що сірий, а за те, що овечку з'їв* (прислів'я).

Пожива:

— вовк — коза: *Побачив вовк козу, та й забув про грозу; Не прав вовк, що козу з'їв, не права коза, що в ліс пішла* (прислів'я);

— вовк — баран (вівця, ягниця, ягня): *Вовкові барана з горла не видереш; Вовка між вівці не пускай; Не слід вовку ягницю душити, а душить, бо їсти хоче; Замкнув вовка межви вівці — нехай тюрму знає; Ловить вовк ягнята, але колись і вовка піймають* (прислів'я);

— вовк — кінь (кобила, лопа): «Ото пішов вовк до Пакота [коня], як ухватив за хвіст — і до голови обдер шкуру» (казка); «Вовк зараз ulовив десь кобилу, роздер її» (казка); *Кобила з вовком тягалася — одна грива зсталася; Лоша — вовкові паска* (прислів'я);

— вовк — бичок (теля): «Вовки десь у лісі бичка з'їли» (казка); *Не праве теля, що в ліс пішло, не прав вовк, що теля ззів* (прислів'я);

— вовк — порося: *Вовкові порося з горла, а котові мишу з зубів не видереш* (прислів'я);

— вовк — гуси: «Вовка брала оскома на гусей, хотілося самому їх попоїсти» (казка).

Спосіб життя:

— одинак — зграя: *Не спитьсь вовку під селом* (прислів'я), «Звірі люті, вовчі зграї, непрохані гості рознесли геть по байраках козацької кості» (пісня);

— вовк — здобич: *Вовка ноги годують, Вовка голод з лісу гонить* (прислів'я);

— вовк — господарство людини: *У лісі вовки виють, а на печі страшно; Впустив вовка до стайні (до обори); Повадиться вовк у кошару ходити, то й у хаті буде* (прислів'я);

— вовк — вовк: *Вовк вовка в яму втрутить; Де вовк ведеться, там шкоди не робить; І вовк свої вовчєнята любить; Вовк вовка ніде ще не з'їв* (прислів'я).

Інші характеристики:

— виття: *І вовк на волі, та вис доволі; З вовками жити — по-вовчому вити* (прислів'я);

— ненаситний: *Як вовк: що стрів, то з'їв; То ще вовче горло; Витягни вовкові й зуби, то він апетит не згубить* (прислів'я);

— злий, жорстокий: *Вовк старіє, але не добріє; У кого серце вовче, той їсть, кого хоче; Ніж у вовка милостиню просити, то лучче зразу вбити; Пожалив вовк кобилу — зоставив хвіст і гриву* (прислів'я);

— хитрий, підступний: *Ходить мовчки, кусає по-вовчи; Вовча думка, а лисячий хвіст; Вовк змінє шкуру, але ніколи своєю натурою; Вовк лисиці не рідня, та повадка в них одна* (прислів'я);

— сильний, спритний: *Тяжко вовка за хвіст піймати; Вовка за вухо не втримаси; Вовком зайця не доженеш* (прислів'я);

— досвідчений, битий: *Вовк знає, що їсти має; Вовк старий не лізе в яму; Вовка не треба вчити, як свиню різати* (прислів'я);

— відчуття страху: «Надходить вовк: Відчини! — Утікай, пане Козловський, — каже Лисичка, бо вже премудрий Соломон пана Барановського їсть, то ще й тебе з'їсть. Вовк злякався, побіг» (казка); *Страшний вовк, та в ліс дивиться* (прислів'я);

— вовк — собака (пес): *Вовк не боїться пса, тільки не хоче його голос чути; Якби вовк заодно був з собакою, то людям і життя б не було* (прислів'я);

— вовк — лисиця: *Хто родився вовком, той не буде лисицею; Вовчий рот, лисячий хвіст* (прислів'я);

— вовк — череда (отара): *Не довіряй вовку череду; Вовка пастухом поставили; Впустив вовка в кошару, щоб розігнав отари* (прислів'я).

Зв'язок з людиною:

— полювання: «Діть, люди, вовка бити, бо вовк не хоче козу їсти» (казка);

— небезпечний для життя людини: *І небоя вовки з'їли* (прислів'я); «Розпонадився вовк, ще йде. З'їв вовк і бабу» (казка);

— обережність: *З вовком до паю не ставай; Не вір вовчому серцю* (прислів'я);

— простодушність: *Замкнув вовка межви вівці, Впустив вовка до стайні* (прислів'я);

— спроба приручити: *Де вовком коли хто заробився; Сердитий вовк лапу сам собі відгризе, а в руки не дасться; Вовком орати не будеш* (прислів'я);

— некорисливість: *Цап і вовк — один толк; Такий сторож з вовка при вівцях, як з кози при капусті* (прислів'я);

— недовір'я, пересторога: *Дружба з вовком вилазить боком; З вовком дружи, а камінь за пазухою держи* (прислів'я);

— людина — вовк (спосіб життя): *З вовками жити — по-вовчому вити; З вовком жити — вовком бути* (прислів'я);

— людина — вовк (вина / невинність): *На вовка помовка, а засць капусту з'їв; На вовка неслава, а їсть отець Сава* (прислів'я);

— людина — вовк (почуття страху, уособлення нечистої сили): *Про вовка промовка, а вовк у хату; Вовк не такий лихий, як страшний; Сказав би словечко, та вовк недалечко; Всі на вовка йдуть, а близько не підступають* (прислів'я)<sup>10</sup>.

Як бачимо, лексикографічний опис символізованих мовних одиниць дає змогу органічно поєднати деякі принципи різних типів словників і довідників. Водночас на прикладі описаної вище ідіолексеми можна продемонструвати її лексикографічну реконструкцію, передусім з огляду на етнокультурні змісти. Загалом підготовка словників етнологічного типу потребує не лише глибоких знань у галузі культури і мови етносу, а й умінь комплексного опису культурних концептів рідної мови. Такі словники здатні більш-менш повно зафіксувати етносимволіку багатьох реалій, що оточують людину, а також із більшою чи меншою вірогідністю її реконструювати. Саме така реконструкція може вивести на знакові явища української етнокультури, що так чи інакше живуть передусім у слові, уведеному в той чи інший культурний контекст.

V. V. ZHAIVORONOK

#### ETNOLINGUISTIC SIGNS-AND-SYMBOLS: AN ATTEMPT OF THE LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION

The article is devoted to Ukrainian ethnosymbolic language units and their ability to self-organize in unconventional lexicographic articles. Given this, an attempt was made to demonstrate this process through the symbolic reconstruction of the prototype *water* which is a traditional ethnic sign of Ukrainian culture; and zoo symbol *wolf* focusing on typical lexicographic profiled type article.

**Keywords:** ethnic symbol, a sign of ethnic culture, sacral image, samples of lexicographic description (article *water*, article *wolf*).

---

<sup>10</sup> Див. ще: Жайворонок В. В. Україномовна етнологістика. Нариси.— К., 2007. — С. 197–201.